

Верховний
Суд

Докази та доказування у кримінальному судочинстві. Практика Верховного Суду

Світлана Яковлева

суддя Верховного Суду у Касаційному
кримінальному суді, доктор філософії у галузі права

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження (показання, речові докази, документи, висновки експертиз) – ст. 84 КПК України

Обсяг доказів, що підлягають дослідженню, та порядок їх дослідження

.

- Обсяг доказів, які будуть досліджуватися, та порядок їх дослідження визначаються ухвалою суду і в разі необхідності можуть бути змінені.
- Суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорюються. При цьому суд з'ясовує, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, чи немає сумнівів у добровільності їх позицій, а також роз'яснює їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку (ч. 3 ст. 349 КПК).
- Допит обвинуваченого здійснюється обов'язково, крім випадку, якщо він відмовився від давання показань, та випадку, передбаченого статтею 381 КПК.

Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження

Проведення судового розгляду у скороченому порядку відповідно до ч. 3 ст. 349 КПК за наявності даних, що можуть викликати сумніви щодо осудності чи обмеженої осудності обвинуваченого, а саме проходження ним лікування у медичному закладі з надання психіатричної допомоги до моменту вчинення злочинів, передбачених ч. 5 ст. 407, ч. 4 ст. 409 КК, за відсутності висновку судової психіатричної експертизи, проведення якої у цьому випадку відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 242 КПК є обов'язковим, є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону

- Постанова ВС від 06.04.2023 у справі № 495/1872/22

Правила оцінки доказів

- Жоден доказ не має наперед встановленої сили
 - Тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого
 - Належність, допустимість, достовірність (ст. 85,86 КПК)
 - Достатність та взаємозв'язок
-
- Статтею 91 КПК України передбачено, що підлягає доказуванню у кримінальному провадженні

Загальні положення про недопустимість доказів

Положення ст. 87 КПК можуть бути підставою для визнання доказів недопустимими не за будь-якого порушення процесуального закону, а лише у випадку істотного порушення прав і свобод людини

Вирішуючи на підставі ч. 1 ст. 87 КПК питання щодо допустимості доказу, який отриманий з істотним порушенням фундаментальних прав чи свобод людини, суд має обґрунтувати, яке саме фундаментальне право чи свобода особи були порушені, в чому саме полягає істотність такого порушення в тій мірі, що обумовлює недопустимість доказу, та за відповідності ситуації переліку критеріїв, наведених в ч. 2 ст. 87 КПК, послатись на конкретний пункт цієї норми.

Постанова ККС у справі № 455/844/16-к (провадження № 51- 3583 км 23)

Види істотних порушень прав людини, передбачені ст. 87 КПК

- Здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов
- Отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження
- Порушення права особи на захист

Порядок визнання доказів недопустимими

- У разі, коли докази отримані внаслідок істотного й очевидного порушення прав і свобод людини, і їх недопустимість обумовлена такими обставинами, які в будь-якому випадку не можуть бути усунуті в ході подальшого судового розгляду, вирішення питання про недопустимість таких доказів здійснюється під час будь-якого судового розгляду у разі встановлення очевидної недопустимості доказу (ч. 4 ст. 87, ч. 2 ст. 89 КПК).
- Якщо при отриманні доказів допущено процесуальні порушення, які тягнуть інші порушення прав людини та потребують оцінки на підставі всієї сукупності доказів; зумовлюють сумніви у достовірності здобутих відомостей, та суд має вирішити питання щодо можливості усунення вказаного сумніву на підставі сукупності інших зібраних допустимих доказів, то вирішення питання про недопустимість доказів здійснюється в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення по суті (ч. 1 ст. 89 КПК).
- Вирішення питання щодо допустимості похідних доказів обумовлене встановленням того, що первісний доказ отриманий з істотним порушенням фундаментальних прав і свобод людини та використовувався в процедурах, які призвели до отримання похідного доказу, а також те, що похідний доказ здобутий саме завдяки тій інформації, яка міститься в первісному доказі.
- Визнання недопустимими первісних доказів за іншими правилами допустимості, передбаченими КПК, саме по собі не дає підстав для визнання недопустимими похідних доказів на підставі ч. 1 ст. 87 КПК

- *Постанова ККС ВС в провадженні № 51- 3583 км 23*

«Плоди отруйного дерева»

- При вирішенні питання щодо допустимості похідних доказів, суд має встановити не лише те, що первісний доказ отриманий з істотним порушенням фундаментальних прав і свобод людини та використовувався в процедурах, які призвели до отримання похідного доказу, а також те, що похідний доказ здобутий саме завдяки тій інформації, яка міститься в первісному доказі, що визнаний недопустимим на підставі частин 1-3 ст. 87 КПК.
 - Визнання недопустимими первісних доказів за іншими правилами допустимості, передбаченими КПК, саме по собі не дає підстав для визнання недопустимими похідних доказів на підставі ч. 1 ст. 87 КПК.
- *Постанова ККС у справі № 455/844/16-к (провадження № 51- 3583 км 23)*

Розбіжності між підозрою та обвинувальним актом

- Розбіжності у викладі фактичних обставин кримінального правопорушення у повідомленні про підозру та в обвинувальному акті, за умови, що такий їх виклад в обвинувальному акті дає повне розуміння кожного з елементів складу кримінального правопорушення для юридично-правової оцінки діяння за відповідною кримінально-правовою нормою, не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону
 - *Постанова ОП ККС від 15.01.2024 у справі № 683/694/20 (провадження № 51-3591кмо23)*

Процесуальні дії, які потребують попереднього дозволу суду

-
- Проникнення до житла чи іншого володіння особи житла (ст. 233 КПК)
- Огляд (ст. 237 КПК)
- Обшук (ст.234 КПК)

Здійснення процесуальних дій без дозволу суду або з порушенням його суттєвих умов

Докази, отримані під час огляду та обшуку, які були проведені з порушенням правил, передбачених у ч. 2 ст. 234, ч. 2 ст. 237, ч. 3 ст. 233 КПК, а також, якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, є недопустимими.

*(постанови ВС від 23 травня 2018 року у справі № 159/451/16-к
(провадження № 51-1173зпв18); від 26 березня 2019 року
у справі № 752/3929/15-к (провадження № 51-6541км18))*

Здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов

У невідкладних випадках слідчий, прокурор до постановлення ухвали слідчого судді має право увійти до житла чи іншого володіння особи. У такому разі прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку (ч. 3 ст.233 КПК).

Звернення до слідчого судді за впливом тривалого строку після вчинення слідчої дії, яка здійснювалась як невідкладна, має наслідком недопустимість доказів отриманих в ході такої слідчої дії

постанова ВС від 26.11.2019 року у справі № 310/4839/17

Внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР та проведення огляду місця події до внесення таких відомостей до цього реєстру слідчими різних органів поліції не вважається порушенням вимог кримінального процесуального закону

постанова ВС від 26.01.2023 року у справі № 757/3303/15-к

Здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов

Клопотання про тимчасовий доступ до володіння особи, подане до суду після обшуку, проведеного без ухвали слідчого судді, не є виконанням обов'язку звернутися з клопотанням про проведення обшуку, що зумовлює недопустимість протоколу обшуку як доказу

постанова ККС ВС у справі № 623/4131/15-к (провадження № 51-3509км18)

Огляд житла чи іншого володіння особи

Може бути проведено за добровільною згодою особи, яка ним володіє, за умови, що були наявні процесуальні гарантії, які захищали здатність особи висловлювати свою справжню думку при наданні такої згоди

постанови ВС у справі № 671/1486/17 у справі № 740/1347/16-к

Виклик поліції та повідомлення інших осіб про вчинення злочину на території домоволодіння особи свідчить про добровільну згоду на проникнення до домоволодіння та виключає визнання отриманих доказів недопустимими з підстави відсутності такої згоди

постанова ВС від 26.01.2023 у справі № 757/3303/15-к

Проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК)

Якщо на час проникнення органами досудового розслідування до житла особи з метою проведення обшуку в суді не закінчений розгляд клопотання прокурора про надання дозволу на проведення цієї слідчої дії, то проникнення до житла є незаконним, а отримані за результатами цієї слідчої дії докази – недопустимими.

Постанова ККС ВС від 14.03.2024 у справі № 288/1206/16-к (провадження № 51-5281км23)

Огляд місця події

При оцінці допустимості доказів, отриманих у ході огляду місця події, враховується те, що в кожному конкретному випадку є можливість у кінцевому результаті втратити таку нагоду та своєчасно не зафіксувати сліди злочину

Місце виявлення трупа вважається місцем події, незалежно від того, де настала смерть людини, його огляд є невідкладною слідчою дією, яка не потребує попереднього дозволу слідчого судді, а тому протокол такого огляду не може бути визнаний недопустимим доказом за цієї підстави

*постанови ВС у справі № 541/655/15-к (провадження № 51-1021км18);
у справі № 518/203/17 (провадження № 51-6828км18)*

Особистий обшук особи

Фактичне здійснення особистого обшуку під виглядом огляду місця події становить істотне порушення прав людини і основоположних свобод, що має наслідком недопустимість отриманих доказів

Доказ, формально вилучений під час поверхневого огляду особи і оформлений протоколом огляду місця події, є недопустимим, адже фактично відбулися затримання та обшук

Такий обшук повинен здійснюватися лише на підставі ухвали слідчого судді та після внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань

постанова ВС від 9.05.2023 р. у справі № № 761/11704/18-к

Порядок проведення обшуку

Виконання ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи покладається особисто на слідчого чи прокурора і не може бути доручене в порядку п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК відповідним оперативним підрозділам (ч. 1 ст. 236 КПК)

Доручення слідчим або прокурором, яким ухвалою слідчого судді надано дозвіл на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, виконання відповідної ухвали оперативному підрозділу зумовлює визнання недопустимими доказів, отриманих під час такої слідчої дії

Постанова ККС ВС у справі № 466/896/17

Слідчий експеримент

- Приписи ч. 4 ст. 95 КПК про те, що суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або які отримано в порядку, передбаченому ст. 225 цього Кодексу, мають застосовуватися лише до відомостей, що відповідають ознакам показань як самотійного процесуального джерела доказів згідно зі ст. 95 КПК.
- Показання необхідно розмежовувати з іншим самотійним процесуальним джерелом доказів протоколом слідчого експерименту.
- Заперечення обвинуваченим у судовому засіданні відомостей, які слідчий, прокурор перевіряв або уточнював за його участю під час слідчого експерименту, не може автоматично свідчити про недопустимість як доказу протоколу слідчого експерименту.
- Проведення слідчого експерименту у формі, що не містить ознак відтворення дій, обстановки, обставин події, проведення дослідів чи випробувань, а посвідчує виключно проголошення підозрюваним зізнання у вчиненні кримінального правопорушення з метою його процесуального закріплення, належить розцінювати як допит, що не має в суді доказового значення з огляду на зміст ч. 4 ст. 95 КПК.

Постанова ОП ККС від 14.09.2020 у справі № 740/3597/17

Слідчий експеримент

- Слідчий експеримент не обов'язково повинен проводитися на місці події злочину. Якщо слідчий експеримент було проведено у бюро судово-медичної експертизи за участю підозрюваних з метою відтворення механізму, характеру та способу спричинення потерпілому тілесних ушкоджень, що можливо відтворити, не прив'язуючись до місця скоєння злочину, то результати, отримані в результаті проведення цієї слідчої дії, є допустимим доказом.
- Зміна засудженим у судовому засіданні показань не є підставою для визнання протоколу слідчого експерименту недопустимим доказом.
 - *Постанова ККС ВС від 27.02.2023 у справі № 200/9992/16-к*
- Початок проведення слідчого експерименту в кабінеті слідчого не є порушенням приписів КПК, оскільки отримання відомостей під час проведення цієї слідчої дії (з дотриманням встановленого законом порядку) є складником належної правової процедури цієї дії, що разом з іншими її сутнісними компонентами дає змогу досягнути її мети і вирішити поставлені завдання. Інформація, яка відображена в протоколах слідчих експериментів, містить дані саме про відтворення дій, обстановки, обставин події, а отже вказані слідчі дії були проведені згідно зі ст. 240 КПК і повністю відповідають легітимній меті слідчого експерименту
 - *Постанова ККС ВС від 10.04.2024 у справі № 737/641/20 (провадження № 51-5084км23)*

Показання

- У разі неможливості здійснення безпосереднього допиту свідка в судовому засіданні внаслідок смерті останнього на момент розгляду справи протокол слідчого експерименту з показаннями цього свідка може бути покладено судом в основу вироку

Постанова ККС ВС від 02.03.2023 у справі № 525/1207/20.

- Суд може обґрунтовувати свої висновки показаннями свідка чи потерпілого, яких не було безпосередньо допитано під час судового засідання, лише у разі, коли ці особи були допитані слідчим суддею в порядку, передбаченому ч. 1 ст. 225 КПК

Постанова ККС ВС від 01.03.2023 у справі № 628/1284/20

Перехресний допит

Право на перехресний допит не порушено, якщо після демонстрації в судовому засіданні відеозапису допиту слідчим суддею малолітньої потерпілої стороні захисту забезпечено можливість висловити свої контраргументи щодо змісту наданих показань та обставин їх надання, однак вона не ставить під сумнів достовірність цих показань і не заявляє клопотання про безпосередній допит потерпілої в судовому засіданні, не висловлює жодних заперечень і зауважень ні щодо порядку проведення допиту, ні щодо відомостей, повідомлених потерпілою

- *Постанова ККС ВС від 13.03.2024 у справі № 562/1192/23 (провадження № 51-4405км23)*

Суд має визнати показання недопустимими, якщо буде встановлено, що під час допиту в порядку ст. 225 КПК право особи на ефективний перехресний допит було істотно порушено внаслідок різних обставин: наприклад, коли особу було позбавлено права на правову допомогу або виявлено інші обставини, що свідчать про проведення допиту з порушеннями

Постанова ККС ВС від 25.01.2024 у справі № 521/12931/15 (провадження № 51-4618 км 23)

Проведення експертиз

- До проведення судових експертиз, крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну освіту та освітньо-кваліфікаційний рівень, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах МЮУ, атестовані й отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності в порядку, передбаченому Законом України «Про судову експертизу»
 - *Постанова ККС ВС від 01.02.2024 у справі № 287/105/18 (провадження № 51-4287км22)*
- Суд не уповноважений надавати власну оцінку використаним експертом при проведенні експертизи методикам і підходам, а також способу їх застосування, оскільки він не наділений спеціальними знаннями у відповідній галузі
 - *Постанова ККС ВС від 18.04.2024 у справі № 758/6794/18 (провадження № 51-5567км19)*

Докази, здобуті в іншому кримінальному провадженні

У КПК не міститься норми, яка б вказувала на преюдиційне значення судових рішень для доказування фактичних обставин кримінального правопорушення в межах іншого кримінального провадження щодо інших осіб. Стаття 90 КПК вказує лише на преюдиційне значення рішення національного чи міжнародного суду, яким встановлено порушення прав і свобод людини, для вирішення питання щодо допустимості тих чи інших доказів

- Постанова ККС ВС від 11.09.2025 у справі № 601/1913/18 (провадження № 51-58км25)

Особливості використання та оцінки негласних слідчих (розшукових) дій

Результатом НСРД є здобуті докази по суті обвинувачення, що входять в систему доказів і потребують юридичної оцінки поряд з іншими доказами.(ст.256 КПК)

Попередньою оцінкою таких доказів є перевірка законності їх здобуття, що в подальшому може бути визначальним для вирішення питання щодо допустимості доказу (ст.86 КПК).

Предметом перевірки можуть бути додані розсекречені процесуальні рішення, на підставі яких проводилися НСРД та які є доказами допустимості доказів, здобутих у такий спосіб.

Недопустимі докази НСРД

- Відсутній попередній дозвіл суду або порушення суттєвих умов ст. 246 КПК
- Суттєві порушення порядку прийняття рішення слідчим суддею (ст.247,248 КПК)
- Невідповідність рішення слідчого судді вимогам закону (ч. 4 ст.248 КПК)
- Використання інформації НСРД іншого провадження без клопотання прокурора та без рішення слідчого судді (ст.257 КПК)

Негласні слідчі (розшукові) дії

Відсутність ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД унеможливорює використання їх результатів у доказуванні

*Постанова ВС у справі № 199/4010/16-к (провадження № 51-3485км19)
Правові позиції Великої Палати Верховного Суду :
від 16 січня 2019 року у справі № 751/7557/15-к (провадження № 13-37кс18);
від 16 жовтня 2019 року у справі № 640/6847/15-к (провадження № 13-43кс19)*

Докази, здобуті у результаті проведення НСД до постановлення ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення такої дії за відсутності обставин, передбачених ч. 1 ст. 250 КПК, є недопустимими

Постанова ВС у справі № 593/1248/16-к

Складання протоколу НСРД поза межами строку, визначеного приписами ч. 3 ст. 252 КПК, не є підставою для визнання такого протоколу недопустимим доказом.

Постанова ОП ККС від 25.09.2023 у справі № 208/2160/18

Негласні слідчі (розшукові) дії

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними працівниками без письмового доручення слідчого або прокурора всупереч ч. 6 ст. 246 КПК має наслідком визнання отриманих доказів недопустимими

Постанова ВС у справі № 676/7748/14-к (провадження № 51-1405км19)

Прокурор, доручаючи оперативному підрозділу відповідно до ст. 36 КПК проведення НСРД, не уповноважений визначати конкретного працівника оперативного підрозділу, оскільки це є виключною компетенцією керівника уповноваженого оперативного підрозділу, який проводить такі дії на підставі відповідного доручення.

- *Постанова ВС від 7.12.2022 р. у справі № 385/619/16 (провадження № 51-2496км21)*

Докази, отримані в результаті проведення НСРД, санкціонованих відносно інших осіб

Якщо в результаті НСРД виявлено ознаки злочину, який не розслідується у цьому кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням прокурора (ст. 257 КПК)

постанова ВС від 21.03.2018 у справі № 751/7177/14

Докази, здобуті в результаті проведення слідчих дій в іншому кримінальному провадженні щодо іншої особи, мають бути перевірені з точки зору узгодженості із положеннями вимог процесуального та матеріального законів.

Постанова ВС від 2.03.2023 р. у справі № 444/2180/19

Контроль за вчиненням злочину

Відповідно до ч. 4 ст. 246 КПК виключно прокурор приймає рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

Рішення про проведення оперативної закупки іншими особами не відповідає вимогам закону й усі докази, здобуті під час проведення НСРД на підставі зазначеного рішення, є недопустимими

Постанова ВС від 26 березня 2019 року у справі № 554/5204/17
(провадження № 51-6569 км18)

Відсутність постанови прокурора про проведення контролю за скоєнням злочину тягне за собою недопустимість як доказів протоколу огляду, помітки та вручення коштів та похідних від нього доказів.

Контроль за вчиненням злочину

Не є порушенням вимог статей 104, 252 і п. 4 ст. 271 КПК відсутність окремого протоколу про хід та результати контролю за вчиненням злочину в разі одночасного проведення контролю за вчиненням злочину, аудіо-, відеоконтролю особи та зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж

- *Постанова ККС ВС від 22.02.2024 у справі № 688/3517/16-к (провадження № 51-5411км23)*

Здійснення НСРД при повторних злочинах

- Проведення НСРД - контроль за вчиненням повторного злочину без внесення відомостей до ЄРДР щодо розслідування кожного самотійного одиничного кримінального правопорушення за наявності розірваної повторності тотожних злочинів у кримінальному провадженні, де до ЄРДР внесено відомості лише про перший із послідовно вчинених злочинів, є здійсненням досудового розслідування другого і наступних злочинів до внесення відомостей до ЄРДР, що тягне за собою правові наслідки, передбачені ч. 2 ст. 86, ч. 3 ст. 214 КПК.
- Суд, вирішуючи питання про недопустимість як доказів указаних вище матеріалів НСРД, не має підстав наводити додаткові мотиви, які спираються на обґрунтування відповідних аспектів застосування положень ст. 87 вказаного Кодексу.
- Посилання судом на такі докази під час ухвалення судового рішення призводить до порушення прав і свобод людини, зокрема права на захист і справедливий суд, що суперечить положенням статей 19, 62 Конституції України, статей 2, 8, 9, 17, 30 КПК.

Постанова ВС від 22.03.2023 р. (справа № 161/1921/20, провадження № 51-3024км22)

Здійснення НСРД при повторних злочинах

- Контроль за вчиненням злочину щодо двох окремих злочинів (за відсутності в органу досудового розслідування відомостей про наявність ознак продовжуваного або триваючого злочину та єдиного умислу щодо вчинюваних діянь), кожен із яких, на переконання слідчого, прокурора, містить ознаки самотійного одиничного злочину, які лише за правилами їх юридичної оцінки кваліфікуються за відповідною частиною ст. 307 КК («розірвана» повторність тотожних злочинів), повинен здійснюватися на підставі окремої постанови прокурора щодо кожного злочину.
- Здійснення в цьому випадку контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки щодо фіксування двох самотійних тотожних злочинів, кожен із яких кваліфікується за відповідною частиною ст. 307 КК, на підставі однієї постанови прокурора є здійсненням негласної слідчої (розшукової) дії щодо виявлення і фіксації другого злочину без належної процесуальної підстави, що за приписами ч. 2 ст. 86 КПК є безумовною підставою визнання доказів недопустимими.
 - *Постанова ВС від 22.03.2023 р. (справа № 161/1921/20, провадження № 51-3024км22)*

Оцінка процесуальних рішень

- Процесуальні рішення у формі постанови, доручення, ухвалені під час досудового розслідування, а також судові рішення, витяги з Єдиного реєстру досудових розслідувань, змагальні документи (клопотання, заяви, скарги тощо) не є доказами в розумінні ст. 84 КПК та не можуть оцінюватися крізь призму їх допустимості.
- Результати негласної слідчої (розшукової) дії, які були визнані недопустимими через порушення процедурного правила, передбаченого ст. 290 КПК, а не через істотне порушення прав і свобод людини, визначені частинами 1–3 ст. 87 КПК, не є підставою для визнання недопустимими похідних доказів

Постанова ВС від 13.06.2023 р. у справі № 520/2703/17

Процесуальні рішення

- Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань не може замінити постанову керівника відповідного органу прокуратури про призначення прокурора або групи прокурорів чи постанову керівника відповідного органу досудового розслідування про призначення слідчого або групи слідчих, які здійснюватимуть повноваження прокурорів чи слідчих у конкретному кримінальному провадженні, оскільки він не є кримінально-процесуальним рішенням, яке породжує зазначені правові наслідки в конкретному кримінальному провадженні
 - *Постанова ККС ВС від 26.01.2024 у справі № 466/9158/14-к (провадження № 51-645км18)*

Якщо сторона обвинувачення під час досудового розслідування своєчасно вжила всі необхідні та залежні від неї заходи, спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, однак такі документи не були розсекречені з причин, що не залежали від волі і процесуальної поведінки прокурора, то суд не може автоматично визнавати протоколи НСРД недопустимими доказами з мотивів невідкриття процесуальних документів, якими санкціоноване їх проведення

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 жовтня 2019 року
у справі № 640/6847/15-к (провадження 13-43кс19)

Оцінка процесуальних рішень

- Постанови керівника органу досудового розслідування про визначення слідчого або групи слідчих, старшого групи слідчих, які здійснювали досудове розслідування, можуть бути надані прокурором та оголошені під час судового розгляду у випадку, якщо під час дослідження доказів в учасників провадження виникне сумнів у їх достовірності, з огляду на те, що ці докази було зібрано неуповноваженими особами.
- Якщо в суді першої інстанції це питання не ставилось, а виникло під час апеляційного чи касаційного розгляду, такі процесуальні документи можуть бути надані суду апеляційної чи касаційної інстанції в межах перевірки доводів, викладених в апеляційній чи касаційній скаргах.
- Якщо питання про недопустимість отриманих доказів через відсутність постанови про визначення групи прокурорів та групи слідчих, які брали участь у їх отриманні, ставилося протягом судового та апеляційного розгляду, однак стороною обвинувачення такі постанови надані суду першої чи апеляційної інстанції на вимогу суду не були, долучення цих документів прокурором на стадії касаційного розгляду не може впливати на висновки судів нижчих інстанцій
 - постанови ОП ККС від 14.02.2022 (справа № 477/426/17, провадження № 51-4963кмо20),
 - ККС ВС від 30.10.2023 (справа № 759/23184/20, провадження № 51-5026км23)

Оцінка доводів про отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження

Висновок суду про допустимість доказу має ґрунтуватись на результатах проведення належної перевірки заяви шляхом офіційного розслідування

Сторона обвинувачення не може використовувати докази, здобуті за допомогою методів примусу чи тиску всупереч волі обвинуваченого, з огляду на право обвинуваченого не свідчити проти себе

Недозволені методи слідства

- Допустимість як доказів свідчень, здобутих за допомогою катувань із метою встановлення відповідних фактів у кримінальному провадженні, зводить нанівець саму суть права обвинуваченого не свідчити проти себе та призводить до несправедливості кримінального провадження в цілому, а тому проведення перевірки заяви про застосування недозволених методів шляхом проведення уповноваженим органом офіційного розслідування щодо можливих порушень прав людини, гарантованих статтями 27, 28 Конституції України, є обов'язковим
 - Постанова ККС ВС від 06.03.2024 у справі №379/261/18 (провадження № 51-6068км23)

Провокація злочину

На сьогодні у національному законодавстві України нормативне визначення провокації злочину відсутнє.

Під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою її подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем (ч. 3 статті 271 КПК)

Провокація злочину

Наявність ознак провокації, а саме: чи мало місце спонукання працівниками правоохоронного органу особи до вчинення злочину, має наслідком недопустимість доказів, отриманих на підставі проведення негласних слідчих (розшукових) дій

Постанови ВС року у справі № 748/3070/15-к; у справі № 393/446/14-к

Для висновку про наявність у діях органів досудового розслідування ознак провокації, що має наслідком визнання доказів недопустимими, суд повинен застосувати критерії відмежування провокації від допустимої поведінки правоохоронних органів, вироблені ЄСПЛ

Постанови ВС у справі № 369/418/14-к (провадження № 51-6497км18); у справі № 372/4155/15-к (провадження № 51-941км18); у справі № 200/25054/15 (провадження № № 51-1634км18); у справі № 724/179/17 (провадження № 51-2858км18)

Пасивна поведінка органів досудового розслідування, яка не підбурює особу до вчинення злочину, не може розцінюватись як провокація злочину

- *Постанови ВС у справі № 629/4448/17 (провадження № 51-791км19); у справі № 750/7023/18 (провадження № 51-4690км19); у справі № 161/14703/17 (провадження № 51-7096км18); у справі № 334/4373/16-к (провадження № 51-8747км18); у справі № 334/4373/16-к (провадження № 51-8747км18)*

Пасивна поведінка органів досудового розслідування, яка не підбурює особу до вчинення злочину, не може розцінюватись як провокація злочину

- *Постанови ВС у справі № 629/4448/17 (провадження № 51-791км19); у справі № 750/7023/18 (провадження № 51-4690км19); у справі № 161/14703/17 (провадження № 51-7096км18); у справі № 334/4373/16-к (провадження № 51-8747км18); у справі № 334/4373/16-к (провадження № 51-8747км18)*

Встановлення наявності чи відсутності провокації

- Жодна з обставин сама по собі не може бути визначальною для висновку про наявність або відсутність провокації.
- Лише оцінивши всі фактичні і юридичні аспекти події в сукупності суди можуть зробити висновок про те, чи була поведінка агентів такою, що спонукала особу до дій, які та не вчинила б без їх втручання,
- Якщо НСРД розпочалися після отримання правоохоронними органами інформації, яка давала підстави вважати, що готується злочин, то факт того, що свідок не звертався із заявою до правоохоронних органів про вчинення кримінального правопорушення, а був залучений до проведення НСРД, не має вирішального значення для висновку про наявність чи відсутність провокації.
- Наявність у особи судимостей, а також його співпраця з органами розслідування в інших кримінальних провадженнях, самі по собі не свідчать про наявність провокації.
- НСРД, у тому числі, контроль за вчиненням злочину, можуть проводитися і штатними працівниками правоохоронного органу, тому багаторазова участь у таких операціях не може свідчити про наявність провокації
 - *Постанова ККС ВС від 30.01.2024 у справі № 725/1375/19 (провадження № 51-4334км23)*

Арешт майна

- Розгляд слідчим суддею клопотання про арешт тимчасово вилученого майна з порушенням строків, передбачених ст. 171 КПК, не є підставою для визнання арештованих речових доказів недопустимими
 - Постанова ВС від 13.06.2023 у справі № 572/1861/18

Порушення права особи на захист

Відсутність захисника під час відібрання зразків крові у особи не є такою обставиною, що зумовлює недопустимість висновку судово-медичних експертизи через порушення права на захист, оскільки зразки крові містять інформацію, зміст якої не залежить від волі особи, в якій вони відбираються

*Постанова ВС у справі № 423/1766/16
(провадження № 51-1105км19)*

Порушення права на захист

Отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права є недопустимим доказом

*Постанова ВС у справі № 135/1530/16-к (провадження № 51-447км17)
Постанова ККС ВС від 18.10.2023 у справі № 722/1818/22*

Використання показань свідка, який у подальшому набув статусу обвинуваченого чи підозрюваного, є порушенням права «на мовчання», а також порушенням права не свідчити проти себе, внаслідок чого такі докази мають бути визнані судом недопустимими

*Постанови ВС у справі № 1004/1464/12 (провадження № 51-466км18);
у справі № 164/1457/16-к (провадження № 51-8008км18);
у справі № 295/13008/15-к (провадження № 51-8420км18);
у справі № 753/20472/15-к (провадження № 51-3908км19);
у справі № 1004/1464/12 (провадження № 51-466км18)*

Порушення права на захист

Обмеження сторони захисту у реалізації права на допит свідка безпосередньо під час судового розгляду, є істотним порушенням прав людини та основоположних свобод, а отже, підставою для визнання доказу недопустимим, що зумовлює неможливість його покладення в основу обвинувального вироку

Постанова ВС у справі № 710/179/17 (провадження №51-7451км18)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!